

Aile Sağlığı Merkezleri'nde Çalışan Diyetisyenler için Hasta İzlem Rehberi

Patient Monitoring Guide for Dietitians Working in Family Health Centers

Prof. Dr. Türkan Kutluay Merdol¹

ÖZET

Türkiye genelinde 2017 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından, birinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmenin yanı sıra, bu hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak ve yediden yetmişe herkesin karşılaştığı sağlık sorunlarına karşı bireyleri ve toplumu korumak amacıyla, Sağlıklı Hayat Merkezleri (SHM) adıyla merkezler açılmıştır. 100 şubeyle yola çıkan merkezlerin sayısı Ocak 2021 yılı itibarıyla 209'a ulaşmıştır. Bu merkezlerde; integrative (bütüncül) sağlık sistemi olarak adlandırılan sistemin yaşama geçirilmesi için doktor, hemşire, diyetisyen, psikolog gibi sağlık personellerinin görevlendirilmesi hedeflerden en önemlisidir. Bu personel gurubunun daha etkin görev yapabilmesi için Aile Sağlığı Merkezleri (ASM)'ne başvuran hastaların, gerektiğinde Sağlıklı Yaşam Merkezlerine yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda SHM ve ASM arasında koordinasyonun sağlanması ve kayıtların tutulması çok önemlidir. Gelişmiş ülkelerde sistem bu şekilde yürütülmektedir ve herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Ülkemizde ise ASM'lerde bütüncül sağlık hizmetini tamamlamak için yeterli personel istihdamı bulunmamaktadır. Ancak Sağlıklı Hayat Merkezleri hizmet programı kapsamında Beslenme Danışmanlığı başlığı altında diyetisyenlerin rolü tanımlanmış ve bu kapsamda "Diyetisyenler için Hasta İzlem Rehberi" de sunulmuştur. ASM'lerde diyetisyenlerin istihdam edilmesi durumunda, bu görevlerin hayata geçirilmesiyle, toplumun beslenme konusunda eğitilmesi açısından önemli bir gelişme sağlanmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Aile Sağlığı Merkezi, beslenme danışmanlığı, bütüncül sağlık hizmeti

ABSTRACT

In 2017, centers called Healthy Life Centers (HLC) were opened throughout Turkey by the Ministry of Health in order to strengthen primary health care services, as well as to facilitate access to these services and to protect individuals and society against the health problems faced by everyone from seven to seventy. The number of HLC's, which started out with 100 branches, reached 209 as of January 2021. The most important goal is to appoint healthcare personnel such as doctors, nurses, dietitians and psychologists to implement the so-called integrative health system. In order for this personnel group to work more effectively, it is of great importance that patients applying to Family Health Centers (FHC) are directed to Healthy Life Centers when necessary. In this context, it is very important to ensure coordination between HLC and FHC and keep records. In developed countries, the system is carried out this way and there are no problems. In our country, there is not enough personnel employment to complete the complementary service in FHCs. However, within the Healthy Life Centers service program, the service is defined under the title of Nutrition Consultancy, and the services described include "Patient Monitoring Guide for Dietitians" and the services offered are listed. If a dietitian works in FHCs, these duties will become operational, which will be an important development in educating the society about nutrition.

Keywords: Family Health Centers, nutrition counseling, integrative health system

1. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi, Ankara, Türkiye • E-posta: info@beslenmevediyetdergisi.org
https://orcid.org/0000-0002-0783-947X

GİRİŞ

Dergimizin 2017 yılı birinci sayısında yazdığım “Sağlıklı Yaşamak için Doğru Diyet Planı Uygulamak Bir Gerekliliktir” başlıklı editöryal yazımda; **Yeterli, dengeli ve sağlıklı (YDS)** beslenerek, huzurlu, uzun ve sağlıklı bir ömür sürdürmek için atılması gereken en önemli adımın, kişiye özel “**günlük diyet planları**”nın geliştirilmesi olduğundan bahsetmiş, ayrıca Aile Sağlığı Merkezleri (ASM)’nde yeterli diyetisyen bulunmadığı için bu görevin doktorlar tarafından üstlenilmek zorunluluğu doğduğundan da bahsetmiştim. Ancak ASM’lerde görev yapan doktorların merkezde üstlenmek zorunda olduğu pek çok görevi bulunmaktadır. Bu nedenle diyet planlarını yapabilmeleri için yeterli zamanları olmadığı gibi, her hastalığın diyeti ayrı olduğu için ve besine karşı duyarlılık da kişiden kişiye farklılık gösterdiğinden diyet planlarının üniversitelerin Beslenme ve Diyetetik Bölümleri’nden mezun olan diyetisyenler tarafından düzenlenmesi ve düzenlenen diyetin takip edilmesinin de diyetisyenler tarafından yapılması hasta sağlığı için bir zorunluluktur.

Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü internet sitesinde (1), Türkiye’de hemen her ilde bulunan **Sağlıklı Yaşam Merkezleri** etkinlikleri arasında **Beslenme Danışmanlığı** başlığı ile sunulan hizmetlerin neler olduğu açıklıkla anlatılmaktadır. Beslenme Danışmanlığı hizmetlerinin nasıl bir algoritma ile yürütüleceği de Sağlık Bakanlığı’nda görevli meslektaşlarımız tarafından tablolar halinde; *Obezitede Beslenme Tedavisi Algoritması* (2), *Diyabetli Birey Takip Algoritması* (3), *Ergenlerde Ağırılık Yönetim Algoritması* (4), *Gebelikte Takip Algoritması* (5) ve *Yaşlılarda Ağırılık Yönetim Algoritması* (6) başlıklarıyla hazırlanmış ve siteye yerleştirilmiştir. Bu algoritmaları pratiğe dökmeye diyetisyenler çok başarılı olmaktadır. İşte bu nedenle ASM’lerde diyetisyen istihdamının sağlanması merkezde görevli doktorlar için çok büyük destek sağlayacaktır. Ancak ne yazık ki her ASM’de diyetisyen bulunmamaktadır. Şekil 1’de algoritmalar için örnek olarak Obezitede Beslenme Tedavisi Algoritması (2) görülmektedir. Tüm algoritmalara sitede yer alan adresten ulaşılabilir.

Beslenme Danışmanlığı olarak anlatılan hizmetlerde “**Diyetisyenler için Hasta İzlem Rehberi**” de bulunmakta ve sunulan hizmetler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1- Sağlıklı bireyler ve hastalar için yaş, cinsiyet ve özel diyet gerektiren durumlara göre (obezite, kronik hastalık gebeler, çocuklar, adolesanlar, yaşlılar vb.) klinik rehberlerden de yararlanarak **beslenme** programları hazırlanıp danışmanlık, tedavi (tahlillerle değerlendirilmesi) ve izleme değerlendirme hizmetleri sunulur.

2- Antropometrik ölçümlerle başvuranların vücut ağırlığı değerlendirilir (sağlıklı bireyler de dâhil).

3- Aile Hekimi/Hekim/varsın Diyetisyen* tarafından kronik hastalığı olan bireylere bireysel danışmanlık ya da grup eğitimi yöntemleriyle **sağlıklı beslenme** eğitimi verilir.

*Rehberde **varsın Diyetisyen** ifadesi yoktur. Bu ifadenin konulması için ilgililere bilgi verilmiştir.

4- Toplumda **sağlıklı beslenme** davranışlarının kazandırılması amacıyla bilgi, eğitim ve danışmanlık hizmeti verilir.

5- Merkezin hizmet bölgesinde vatandaşların ihtiyaç ve sorunlarının belirlenmesi için tarama ve araştırmalar yapılır.

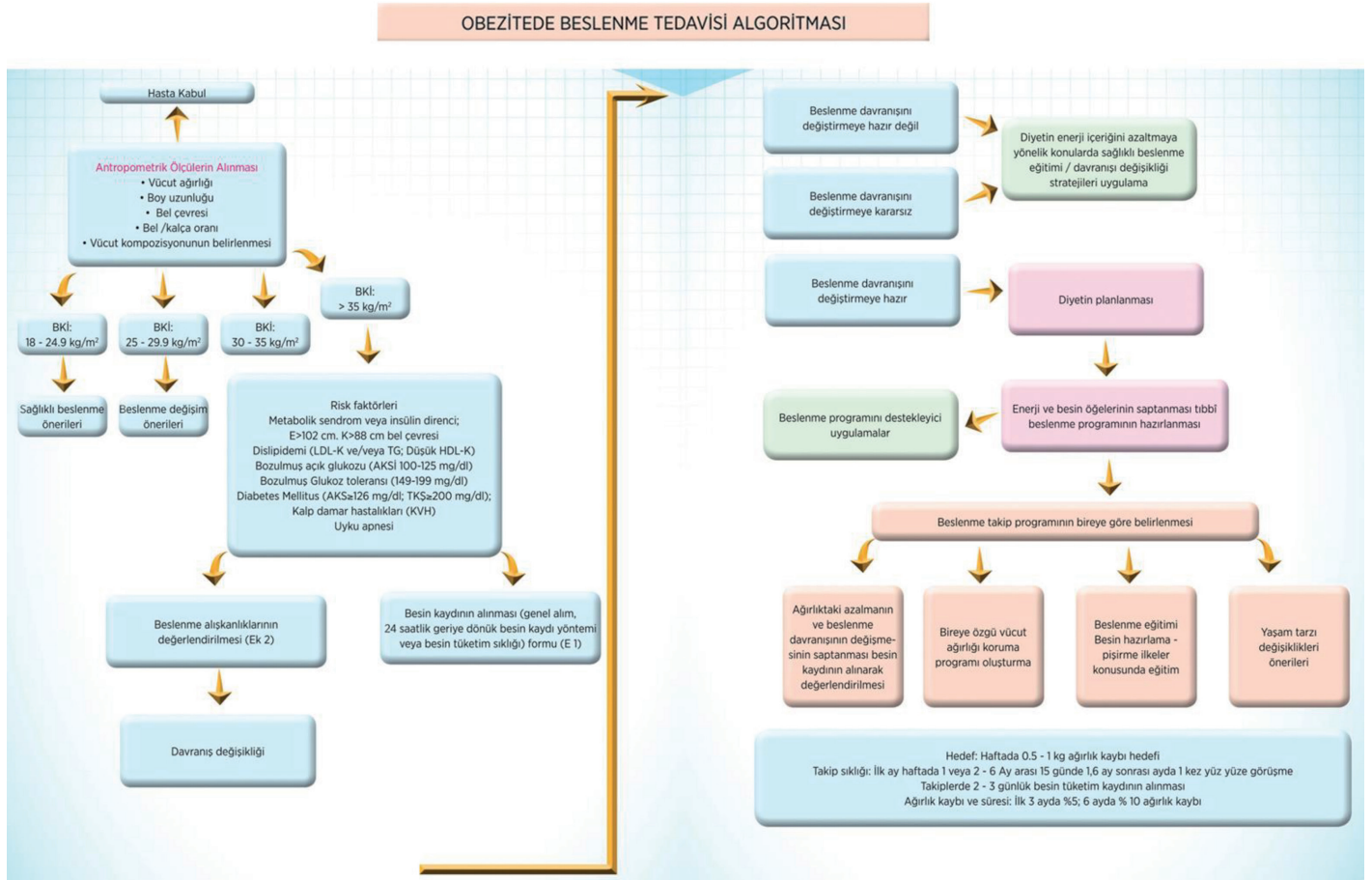
6- Okul sağlığı çalışmalarına destek verilir.

7- Birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında gerekli hallerde evde sağlık hizmetleri ve gezici sağlık hizmet sunumunda aktif rol alınır.

8- Sağlıklı Beslenme Mutfağı:

Sağlıklı beslenme mutfağı, **beslenme** danışmanlığı odasından farklı bir oda olarak ayrılır ve burada besin satın alma, hazırlama, pişirme ve saklama teknikleri, **hijyen** ve sanitasyon konularında uygulamalı olarak eğitim programları düzenlenir.

Fiziki şartların sağlanamaması durumunda sağlıklı tariflerin sözel olarak gıda ve yiyecekleri temsil eden

Şekil 1. Obezitede beslenme tedavisi algoritması (2)

görsel örnekler aracılığıyla vatandaşlara anlatılması, besinlerin hazırlanma, saklanma ve pişirme ilkelerinin vurgulanması sağlanır.

Görüldüğü gibi, ASM'lerde beslenme Danışmanlığı verilmesi önemli hizmetlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu hizmeti vermek için her ASM'de bir diyetisyen bulunmamaktadır. Oysa ileri ülkelerde beslenme danışmanlığı hizmetleri diyetisyenler tarafından verilmekte ve izlenmektedir.

Yakın gelecekte bu hizmetlerin Üniversitelerin Beslenme ve Diyetetik Bölümleri'nden mezun diyetisyenler tarafından verilmesi, Türkiye'de gerçekleştirilen toplum sağlığı hizmetlerinde beslenme eğitiminin yerinin ne denli önemli olduğunu göz ardı etmeden yeterli diyetisyen istihdamı sağlanması elbette en büyük dileğimizdir. Bu konunun çözüme ulaşabilmesinde hiç kuşkusuz Türkiye Diyetisyenler

Derneği Yönetim Kurulunun da gerekli programların hazırlanması, diyetisyen camiasının konunun öneminden haberdar edilmesi adına seminerler düzenlenmesi, önemli adımlar olacaktır. 1963 yılında çok isteyerek ve severek girdiğim Beslenme ve Diyetetik Bölümü'nde emekliliğe ayrıldığım 2010 yılı ve sonrasında da sevgimde hiç eksilme olmadan hizmet ettiğimi, 1969 yılında Türkiye Diyetisyenler Derneği kuruluşuna öncülük ettiğimi, ayrıca 1972 yılında derneğimizin Beslenme ve Diyet adlı bilimsel bir dergi yayınlamasına da öncülük ettiğimi, mesleğim adına her türlü desteği ve yardımı hiç esirgemediğimi ve esirgememeye devam edeceğimi bu satırlar aracılığı ile belirtmek istiyorum. Elbette bu öncülük dönemlerinde benimle birlikte görev üstlenen çok değerli meslektaşlarım olduğunu da hatırlatmak isterim. Editörlüğünü yaptığım ve ilk baskısının 2015 yılında ve 2023 yılında genişletilmiş ikinci baskısının

yapıldığı Temel Beslenme ve Diyetetik adlı kitabımızda bölüm yazarlığı yaparak bana destek olan değerli meslektaşlarıma da çok teşekkür ediyorum. Kitabımız üniversitelerin Beslenme ve Diyetetik Bölümleri'nde temel ders kitabı olarak okutulmakta olduğundan da elbette büyük mutluluk duyduğumu ve kitabımızın telif gelirinin Prof. Dr. Ayşe Baysal hocamızın kurduğu BESVAK (Beslenme Eğitim ve Araştırma Vakfı) tarafından oluşturulan Öğrenci Bursu'na bağış olarak verildiğini de belirtmek isterim. Biz diyetisyenler camiası, başarımızı ve mutluluğumuzu her adımda birlikte çalışarak ve birbirimize sevgi ve saygımızı eksik etmeden gerçekleştirmekle yaşadığımızı da vurgulamak isterim.

Dergimizin 1972 yılından beri yılda üç kez yayınlanması da çok büyük bir başarıdır. Bu başarıda emeği olan editörlere ve yayın kuruluna en içten teşekkürlerimi sunarak ve yakın gelecekte tüm ASM'lerde diyetisyen istihdamının sağlanması dileğiyle editöryal yazımı sonlandırıyorum. Sevgilerimle...

KAYNAKLAR

1. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Beslenme Danışmanlığı. Erişim: <https://shm.saglik.gov.tr/hizmetlerimiz/3-beslenme-danismanligi.html> Erişim tarihi: 06.08.2024
2. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Obezitede Beslenme Tedavisi Algoritması. Erişim: https://shm.saglik.gov.tr/images/SHM_Yeni/beslenme_danismanligi/Obezitede_Beslenme_Tedavisi_Algoritmasi.pdf Erişim tarihi: 06.08.2024
3. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Diyabetli Birey Takip Algoritması. Erişim: https://shm.saglik.gov.tr/images/SHM_Yeni/beslenme_danismanligi/Diyabetli_Birey_Takip_Algoritmasi.pdf Erişim tarihi: 06.08.2024
4. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Ergenlerde Ağırılık Yönetim Algoritması. Erişim: https://shm.saglik.gov.tr/images/SHM_Yeni/beslenme_danismanligi/Ergenlerde_Agirlik_Yonetim_Algoritmasi.pdf Erişim tarihi: 06.08.2024
5. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Gebelikte Takip Algoritması. Erişim: https://shm.saglik.gov.tr/images/SHM_Yeni/beslenme_danismanligi/Gebelikte_Takip_Algoritmasi.pdf Erişim tarihi: 06.08.2024
6. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Yaşlıda Ağırılık Yönetimi Algoritması. Erişim: https://shm.saglik.gov.tr/images/SHM_Yeni/beslenme_danismanligi/Yaslida_Agirlik_Yonetim_Algoritmasi.pdf Erişim tarihi: 06.08.2024